

KAMMERMUSIKFORENINGEN

134. SÆSON 2021-2022

Åbningskoncert

Christians Kirke, Christianshavn

6. september 2021 kl. 19.30

Oslo Strygekvartet

Oslo Strygekvartet kan i 2021 fejre 30-års jubilæum. Der er sket udskiftninger undervejs. Men som kvartetten selv siger: På trods af dette har den sit eget liv og sin egen identitet. Og selv om nogle af medlemmerne har givet stafetten videre til andre, løber kvartetten ufortrødent og med stor energi mod det imaginære og uopnåelige mål, fuldt bevidst på at det egentlige mål er vejen. ... Derfor er det helt sikkert at Oslo Strygekvartet ikke har tænkt sig at hvile på sine laurbær og give stafetten fra sig med det første.

Programmet i aften er sammensat af værker fra det 20. århundrede som viser nogle af de vidt forskellige veje strygekvartetgenren er gået efter den romantiske fase – og som alle fortjener at være meget mere kendt og spillet end de er.

Erich Wolfgang Korngold (1897 – 1957): Strygekvartet nr. 2 i Es-dur op.26, 1933

Korngold har været så godt som glemt som klassisk komponist indtil årtier efter sin død. Han var en af de talløse jødiske kunstnere der forlod Centraleuropa i 1930'erne på flugt fra nazismen. Indtil da havde han været et vidunderbarn og en lysende stjerne på den østrigske og tyske musikhimmel. Efter emigrationen til USA blev han den førende filmkomponist i Hollywood med Oscar-statuetter på sit CV, bl.a. for blockbusteren *The Adventures of Robin Hood* (1938) med Errol Flynn i titelrollen.

Hans kvartet nr. 2 er fra 1933, umiddelbart før han valgte at flygte fra nazismen. Man kan sige at den er et retrospektivt billede af det musikalske Wien, hvor Korngold i 1931 var blevet professor på statsakademiet. Den er en montage af musik: Første sats genkalder bl.a. Richard Strauss' kompositoriske kompleksitet og opulente harmonik, men måske også Beethovens 5. symfoni med fanfare-agtige toner. Anden sats, Intermezzo, er som en lystvandring i "verden af i går" – den glitrende, pulserende tid i Wien og Centraleuropa som en anden jødisk kunstner, Stefan Zweig, melankolsk så tilbage på. Den drømmende og smægtende tredjesats er balsamisk for øret, mens finalen er løssluppen wienervals med vilde variationer og med alle effekter udnyttet.

Mens Zweig begik selvmord i den nye verden, kastede Korngold sig med lyst ind i sin filmkarriere. Han havde hele tiden haft en forkærlighed for det skamløst indsmigrende og medrivende, og han kunne skrive som de to Johann Strauss'er på steroider. Sådant en åre havde f.eks. den "seriøse" Brahms også haft, og Korngold ophævede efterhånden grænsen mellem seriøs kunstmusik og populær brugsmusik. Temaer fra hans filmmusik blev genbrugt i hans "seriøse" kompositioner, som f.eks. violinkoncerten fra 1945, der i dag er standardrepertoire for virtuoser (og som nogle mere traditionelle lyttere har svært ved at holde ud!). Men kvartetten her står endnu dybt i den klassiske tradition – den så at sige sammenfatter den på 25 minutter.

1. Allegro
2. Intermezzo. Allegretto con moto - Molto più mosso
3. Larghetto. Lento - Con molto sentimento
4. Waltz. Tempo di Valse

György Ligeti (1923-2006): Strygekvartet nr. 1, *Métamorphoses nocturnes* ("Natlige metamorfoser"), 1954

Ligeti blev født i Transsilvanien – den del af Rumænien der grænser op til Ungarn. Som ung jøde havde man dystre fremtidsudsigter i den tid, og i 1944 sendtes han i arbejdslejr, men kom dog ud et år senere og begyndte studier hos Zoltán Kodály på det berømte Liszt-akademi i Budapest. Det meste af hans familie blev imens udslettet i Auschwitz.

Det meste af hvad Ligeti skrev, stred mod det ortodokse kommunistiske regimes smag. Efter den opstand og sovjetiske invasion i 1956 flygtede han til Østrig og derfra til Tyskland, hvor han bl.a. blev påvirket af Karlheinz Stockhausens elektroniske eksperimenter. Han forlod dog Köln-miljøet – der var, som han sagde, "en masse politisk klammeri fordi forskellige mennesker, f.eks. Stockhausen og Kagel, ville være den første. Og jeg havde personligt ingen ambition om at være den første eller at være betydningsfuld". Senere underviste Ligeti bl.a. i Stockholm, i Hamborg og på Stanford University. Han var blevet østrigsk statsborger i 1968 og døde i Wien.

Den bedste introduktion til denne kvartet er nok leveret af Ligeti selv:

"Det første ord i undertitlen *Metamorphoses nocturnes* refererer til formen. Det er en slags variationsform, blot er der ikke noget konkret 'tema' der så varieres. I stedet optræder det samme musikalske koncept i stadig nye former – det er derfor 'metamorfoser' passer bedre end 'variationer'. Kvartetten kan betragtes som én lang sats, men også som en sekvens af mange korte satser som flyder over i hinanden uden pauser, eller som brat afskærer hinanden. Det grundlæggende koncept, som hele tiden er til stede, men som er i konstant transformation, består af to heltoneintervaller lige efter hinanden, forskudt en halvtone. I denne første strygekvartet er der klart nogle af de samme kendetegn som i min senere musik, men den er helt anderledes 'gammeldags' skrevet; der er stadig tydelige melodiske, rytmiske og harmoniske mønstre og inddeling i takter. Det er ikke tonal musik, men den er heller ikke radikalt atonal. Stykket tilhører helt klart Bartók-traditionen (tænk på min situation som komponist i Ungarn i begyndelsen af halvtredserne), men på trods af den Bartók-agtige karakter (især i rytmen), og på trods af nogle antydninger af Stravinsky og Alban Berg, håber jeg at den første strygekvartet stadig er et personligt værk."

Værkets dele har disse titler:

1. Allegro grazioso
2. Vivace, capriccioso
3. A tempo
4. Adagio, mesto
5. Presto – Prestissimo
6. Molto sostenuto – Andante tranquillo
7. Più mosso
8. Tempo di Valse, moderato, con eleganza, un poco capriccioso
9. Subito prestissimo
10. Subito: molto sostenuto
11. Allegretto, un poco gioviale
12. Allarg. Poco più mosso
13. Subito allegro con moto, string. poco a poco sin al prestissimo
14. Prestissimo
15. Allegro comodo, gioviale
16. Sostenuto, accelerando – Ad libitum, senza misura
17. Lento

Wilhelm Stenhammar (1871 - 1927): Strygekvartet nr. 6 i d-mol op. 35, 1916

Stenhammar tilhører den samme søgende "mellem"-generation af nordiske komponister som Sibelius og Carl Nielsen, Wilhelm Peterson-Berger, Ludolf Nielsen, m.fl. Som dem var Stenhammar grebet af senromantik og Wagner, men inspireret af især Sibelius søgte han mod en mere selvstændig nordisk tone.

Hans seks strygekvartetter er blevet betegnet som de vigtigste værker inden for strygekvartet-genren mellem Brahms og Bartók. Den 6. kvartet er skrevet 1916, på højden af 1. verdenskrig, og den kan høres som en art psyko-drama i en sjæl der er nedbøjet over sin samtids meningsløse massedød og destruktions af en stor kultur. Den synes at udtrykke en kamp mod personlig fortvivelse ligesom Beethovens sene kvartetter, som Stenhammar klart har haft i tankerne. Edward Elgars cellokoncert er et andet værk fra denne tid som kan høres på de samme præmisser.

I første sats opfordrer ordene *sempre un poco rubato* musikerne til kontinuerte, følelsesmæssige tempoudsving. Anden sats synes at afsøge om der er noget at glædes og være munter over. Mange rytme- og karakterskift mellem noget hektisk og en mørk tæksomhed præger satsen. Tredjesatsen, *Poco adagio*, anslår idyl i en roligt vuggende, pastoral 12/8-takt. Den begynder og slutter i dur det meste af tiden, men ender tvetydigt. Og i finalen bryder kiv og tvivl atter løs med en heftig dissonans. Satsen ekkoer scherzoen af Beethovens 9. symfoni – den efter skæbnetunge paukeslag der galoperer hvileløst af sted. Nu er der vildt stormende uro, ikke noget med *un poco* – længselsfulde passager ind imellem får kun lov at vare få takter. En gribende effekt er passager med alle fire strygere der spiller unisont, som i en art bøn. Slutningen er magtfuld og synes at stræbe mod en stor forløsning, men alle fire ender i *fortissimo* på et enstemmigt rungende *d*, uden harmoni. Tomhed?

1. Tempo moderato, sempre un poco rubato
2. Allegro vivace
3. Poco adagio
4. Presto